

بازداشت موقت از دیدگاه فقه و حقوق

یزدان عالی راد

www.ketab.ir

- سرشناسه : عاملی راد، یزدان، ۱۳۶۴ -
- عنوان قراردادی : ایران. قوانین و احکام
Iran. Laws, etc
- عنوان و نام پدیدآور : بازداشت موقت از دیدگاه فقه و حقوق / یزدان عاملی راد.
- مشخصات نشر : تربت حیدریه: چشم‌انداز قطب، ۱۳۹۷.
- مشخصات ظاهری : ۱۲۷ ص.
- شابک : ۱۵۰۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۶۰۰-۴۹۳-۲۰۰۸۰-۲
- وضعیت فهرست : فیبا
- نویسی : کتابنامه: ص. ۱۲۴ - ۱۲۳؛ همچنین به صورت زیرنویس.
- یادداشت : بازداشت - ایران
- موضوع : Detention of persons -- Iran
- موضوع : بازداشت (فقه) - ایران
- موضوع : Detention of persons (Islamic law) -- Iran
- رده رده‌بندی کتابخانه ملی : ۵۵/۳۲۵
- رده بندی یویی : ۵۲۱۴۱۲۳
- شماره : ۵۲۱۴۱۲۳
- کتابشناسی ملی

بازداشت موقت از دیدگاه فقه و حقوق

نویسنده: یزدان عاملی راد

ناشر: انتشارات چشم‌انداز قطب

تیراژ: ۲۰۰۰

نوبت چاپ: اول

تاریخ چاپ: ۱۳۹۷

چاپ: ویونا

قطع: وزیری

تعداد صفحات: ۱۴۷

قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال

شابک:

۹۷۸	۶۰۰	۴۹۳	۰۸۰	۲
-----	-----	-----	-----	---

آدرس: تربت حیدریه، خیابان رازی، رازی ۳

تلفن: ۰۹۱۵۳۳۲۸۵۱۶ - ۰۹۲۲۳۵۷۹۱۰۹

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۶	پیشگفتار.....
۸	مقدمه :
	فصل اول : اهمیت و طبقه بندی قراربازداشت موقت
۱۳	مفهوم شناسی قرار بازداشت موقت.....
۱۳	تعریف قرار بازداشت موقت.....
۱۵	تعریف قرار و تفاوت آن با حکم:.....
۲۱	قرار بازداشت موقت از دیدگاه تطبیقی و بین المللی.....
۲۲	موافقان و مخالفان قرار بازداشت موقت:.....
۲۷	طبقه بندی قرار بازداشت موقت:.....
۳۰	بازداشت موقت اجباری و اختیاری:.....
۳۰	بازداشت موقت اختیاری:.....
۳۳	موارد صدور قرار بازداشت موقت اجباری در قوانین خاص.....

- ۳۴.....بازداشت موقت قانونی و غیرقانونی:
- ۳۶.....مقامات صالح برای صدور قرار بازداشت موقت
- ۳۹.....قواعد حاکم بر بازداشت موقت
- ۴۰.....مدت بازداشت موقت
- ۴۲.....پذیرفتن حق اعتراض متهم به قرار بازداشت موقت
- ۴۳.....ضمانت اجرای تخلف از شرایط بازداشت موقت و مسأله جبران خسارات ناشی از آن
- ۴۶.....مقایسه بازداشت موقت با مذهب مشابه:
- ۴۶.....قرار ممنوعیت خروج از کشور
- ۴۹.....حبس متهم
- ۵۱.....تحت نظر قرار دادن متهم
- ۵۱.....جلب متهم
- ۵۴.....سابقه قرار بازداشت موقت در شریعت اسلام
- ۵۹.....سابقه بازداشت موقت در حقوق ایران:
- ۵۹.....عصر باستان
- ۶۲.....عصر معاصر
- ۶۶.....بازداشت موقت برابر مقررات آیین دادرسی کیفری

۶۹..... دادگاههای عمومی و انقلاب و بازداشت موقت

۷۲..... لایحه آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب

فصل دوم: مبانی فقهی قرار بازداشت موقت

۷۶..... ادله جواز بازداشت موقت

۷۷..... قرآن

۷۷..... آیه ۱۰۶ سوره مبارکه "انعام"

۸۳..... سنت

۸۳..... روایات

۸۵..... آراء فقهاء

۸۵..... موافقان جواز حبس

۸۷..... اجماع

۸۸..... عقل

۹۰..... ادله عدم جواز بازداشت موقت

۹۰..... اصل برائت

۹۴..... اصل حریت

۹۶..... قاعده درء

فصل سوم: مبانی حقوقی قرار بازداشت موقت

- ۹۹..... ادله جواز قرار بازداشت موقت:
- ۱۰۰..... حمایت اجتماعی و فردی.....
- ۱۰۲..... حمایت از جامعه.....
- ۱۰۳..... حمایت از شهروندان.....
- ۱۰۴..... حمایت از بزه دیدگان.....
- ۱۰۵..... پیشگیری از ایجاد ممانعت برای عدالت.....
- ۱۰۵..... جلوگیری از فرار یا پنهان شدن متهم.....
- ۱۰۸..... جلوگیری از امحای آثار جرم.....
- ۱۱۰..... جلوگیری از تبانی متهم با سایر اشخاص.....
- ۱۱۲..... جلوگیری از اعمال فشار بر شهود و مطلعین و سایر اشخاص.....
- ۱۱۲..... حفظ دلایل و امارات.....
- ۱۱۳..... ادله عدم جواز بازداشت موقت:
- ۱۱۵..... مغایرت با اصل برائت.....
- ۱۱۹..... تعارض با اسناد و تعهدات بین المللی:
- ۱۲۱..... اعلامیه جهانی حقوق بشر.....

- ۱۲۱ پیمان نامه حقوق کودک.
- ۱۲۲ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی.
- ۱۲۲ اساسنامه دیوان کیفری بین المللی.
- ۱۲۴ مقررات پکن.
- ۱۲۴ تأثیر در سرنگیست پرونده.
- ۱۲۶ حرقه ای کردن بازداشت شدگان.
- ۱۳۰ نتیجه گیری.
- ۱۳۴ منابع و مآخذ.

www.ketab.ir

پیشگفتار

بازداشت موقت یکی از قرارهای تامین کیفری دسترسی به متهم می باشد که ممکن است در فرآیند تحقیقات مقدماتی در مورد وی صادر شود. در شریعت اسلام و قوانین کیفری ایران، بازداشت موقت تحت شرایطی مجاز شمرده شده است و از آن می توان به عنوان ابزاری در جهت جلوگیری از وقوع جرم استفاده نمود. از مجموعه روایات و فتاوی فقهای اسلام می توان به سرگاری بازداشت موقت با مبنای شرعی تحت شرایطی پی برد. بازداشت موقت امری استثنایی بوده و فقط در موارد ضروری توجیه دارد و تاکید بر اختیاری بودن آن است، و الزام ماضی صدور قرار بازداشت موقت اجباری بدلیل این که با اصل تشخیص تناسب قرار در تضاد می باشد و نوعی دخالت قوه مقننه در امر دادرسی تلقی می شود که پسندیده نیست. البته در موارد اختیاری قانونگذار باید بر اعمال قاضی نظارت داشته باشد تا از اشتباهات محمل جلوگیری شود، زیرا بازداشت فرد ممکن است در سرنوشت پرونده تاثیر بگذارد. بازداشت موقت مغایر با اصل برائت یا اماره بی گناهی می باشد و موجب خسارت مادی و معنوی برای متهم می شود. همچنین این بازداشت به حقوق دفاعی او نیز لطمه وارد می کند. متأسفانه در زندان های ماه حکومین و متهمین در بندهای واحد نگهداری می شوند که باعث مؤانس با سایر زندانیان است و موجب می شود که فرد شخصیت مثبت خود را از دست بدهد. پسندیده است که محمل بازداشت محکومین و متهمین متفاوت باشد. نکته مهم این است که صدور حکم برائت برای متهمی که در بازداشت موقت بوده جبران ناپذیر به نظر می رسد، زیرا آبرو و مقام ویژه ای که داشته را از دست داده است. در خاتمه باید گفت بنا به مواردی که ذکر شده، خودداری از صدور قرار بازداشت موقت به طور مطلق ممکن است عواقب نامطلوبی داشته باشد زیرا متهم ممکن است در زمان آزادی مرتکب جرم دیگری شود. لذا باید گفت؛ بازداشت موقت تأمینی

است که اگر بجا و درست به کار رود نه فقط جامعه را در مقابل متهمان حمایت می کند، بلکه متهمان را از خشم افکار عمومی حفظ می کند، هر چند بازداشت موقت خلاف قاعده های فقهی و اصل برائت است ولی در برخی مواقع ضروری می باشد.

www.ketab.ir

مقدمه :

از جمله اقداماتی که امروزه در نظام حقوق کیفری، امری نهادینه شده تلقی می گردد، اقدامات تأمینی در فرض اتهام به جرم افراد می باشد. این اقدامات شامل مصادیق مختلفی است که یکی از مهمترین آنها بازداشت موقت متهمین است، که در حقوق کیفری ایران مصادیق مختلفی برای آن شمرده شده است. بازداشت موقت در اصطلاح حقوق کیفری به معنای زندانی کردن متهم در جریان تحقیقات مقدماتی است که گاهی تا پایان رسیدگی ماهوی و صدور حکم و شروع به اجرای آن ادامه می یابد. بازداشت موقت عبارتست از نتیجه قرار دادی که برسط دادگاه یا دادگاه پس از تفهیم اتهام در خصوص متهمین و برای سهولت دسترسی یا جلوگیری از فرار یا تبانی و یا امحاء آثار جرم یا آرامش افکار عمومی صادر می گردد که برخی بدوا در نتیجه صدور قرار بازداشت موقت و برخی دیگر در اثر فراهم نکردن قرارهای دیگری (وبسته و کالتا) تحقق می پذیرد. بازداشت موقت، عنوان مجازات ندارد و یکی از اقسام قرارهای تأمین کیفری است که قاضی به منظور امکان دسترسی به متهم برای جلوگیری از فرار و اختفاء متهمین او و دیگر مصالح در شرایط خاصی صادر می کند. بازداشت موقت که به اعتبار اهدافش، در حقوق کیفری ایران، از آن به توقیف احتیاطی و در نظام کامن لاء به بازداشت پیش از محاکمه تعبیر شده است، ادبیات گسترده ای را از نیمه قرن بیستم به خود اختصاص داده است. در رویه قضایی ایران، در باب الزام یا اختیار مقام قضایی در صدور این قرار (قرار بازداشت موقت)، اختلاف نظر وجود داشته و تا اندازه ای کفه ترازو به نفع الزام مقام قضایی است؛ به نحوی که دادگاههای مختلف در آرای متعددی بر این امر صحه گذاشته اند؛ برای نمونه، دادگاه عالی انتظامی قضات اقدام دادرس دادگاهی را که در مورد متهم به ایراد جرح با چاقو، مبادرت به صدور قرار وثیقه نموده بود، با استناد به صدر ماده ۲۰ نظام نامه راجع به تشخیص انواع تقصیرات

قضات اعلام تخلف کرده است. پیچیدگی و حساس بودن این قرار، توجه حقوقدانان را به آن جلب کرده و در رابطه با به کارگیری هرچه بهتر این قاعده، آراء و نظراتی را ارائه دهند که می بایست بین آنها قائل به تفکیک شد. این قرار، موافقان و مخالفانی دارد. مخالفان، مغایر بودن این قرار با اصل برائت، اصل تفسیر مضیق قوانین جزایی و تفسیر قانون به نفع متهم، آشنا شدن متهم با مجرمان در محیط زندان را، به عنوان دلیل رد این قرار ذکر کرده اند و موافقان به جلوگیری از فرار متهم، پیشگیری از تبانی متهم با شهود قضیه، مطلعین و شرکای احتمالی جرم و رفع تشویش اذهان عمومی استناد نموده اند. برخی بر این اعتقادند که قرار بازداشت موقت مغایر با اصل برائت بوده و صدور آن باید با رعایت احتیاط و تحت شرایط و محدودیت‌هایی باشد. مواد ۳۲ الی ۳۷ قانون آئین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری، مصوب ۱۳۷۸، درخصوص قرار بازداشت متهم، می تواند حقوق و آزادی های متهم و نیز مصالح جامعه را مورد تهدید قرار دهد. افزایش موارد بازداشت موقت، مدت بازداشت موقت، عدم پیش بینی حق جبران خسارت متهمان بی گناه از این تهدیدها است. درآمد توقیف احتیاطی یا قرار بازداشت متهم، مهم ترین تأمین کیفری است که اعمال آن تحت ضوابط و شرایط خاصی در اختیار قاضی است. این نوع تأمین، وسیله ای ضروری در رسیدگی به امور کیفری است، ولی استفاده بی رویه و بدون رعایت ضوابط قانونی از آن، اقدامی مضر برای منافع عمومی و آزادی های فردی است. امروزه کوشش بر این است که ضمن محدود کردن موارد اعمال قرار بازداشت و مدت آن، صدور این قرار را تحت شرایط و ضوابط معین و دقیق تری پیش بینی کنند و با قبول اعتراض متهم و رسیدگی به آن در مرجع صلاحیت دار، حقوق دفاعی او به نحو مطلوب تضمین شود. همچنین جبران خسارت ناشی از بازداشت غیرقانونی در مواردی که تعقیب کیفری به صدور قرار منع تعقیب یا حکم بر برائت متهم منتهی شده است، مورد توجه قرار گرفته است. بازداشت موقت، مغایر با اصل برائت و یک اقدام شدید علیه آزادی افراد به

شمار می آید، به همین علت باید با کمال دقت و احتیاط به موقع اجرا گذاشته شود تا موجبات ورود خسارت مادی و معنوی به متهم، به ویژه افراد بی گناه را فراهم نسازد و به آزادی های فردی که در قوانین اساسی کشورهای جهان و در بسیاری از اسناد بین المللی اعلام و تضمین گردیده است، لطمه ای وارد نیآورد. در شریعت اسلام نیز مصادیقی از بازداشت موقت را می توان یافت برخی از فقها یکی از اقسام حبس را حبس استیثاقی دانسته و آن را چنین تعریف کرده اند؛ نگهداری و منع از تصرف برای تحصیل اطمینان، فرار نکردن، و بازداشت را برای اجتناب از شر آفرینی و بازداشت به منظور اجرای مجازات، تقسیم کرده اند. زریف «بازداشت موقت» قبل از دادرسی و محاکمه، چه در صدر اسلام و چه در زمان حکومت خاندان عباسی و حکمرانان، در بلاد و ممالک اسلامی، و از جمله در ایران معمول بوده است. در کتب احکام زندان در اسلام به رسمیت شناخته شده که تعیین مورد و مقدار آن به حاکم واگذار شده است. در روایات رسالتی فقیهان نیز، به مواردی چون بازداشت کردن متهم به قتل، بازداشت کردن بدهکاری که با وجود دارا بودن از پرداخت بدهی سر باز می زند باید تا پرداخت بدهی به زندان برود.» برخوردار می شود.

بازداشت موقت در کتب و متون فقهی اسلام مورد توجه و رسمی قرار گرفته است، که در همین راستا دکتر احمد وایلی می نویسد: «زندان علاوه بر این که به عنوان یکی از انواع تعزیر در اسلام به رسمیت شناخته شده که تعیین نوع و مقدار آن را به حاکم شرع واگذار گردیده است، در روایات و فتاوی فقیهان نیز به مواردی چون بازداشت کردن متهم به قتل، بازداشت کردن به بدهکاری که با وجود دارا بودن از پرداخت بدهی سر باز می زند باید تا پرداخت بدهی به زندان برود.»

بنابراین در این پژوهش ما در پی پاسخ به سوال ذیل می باشیم:

۱- آیا بازداشت موقت با مبانی شرعی سازگار دارد؟

۲- آیا بازداشت موقت توجیه حقوقی دارد؟

۳- نقش بازداشت موقت بر افراد بازداشتی و زندگی اجتماعی و خانوادگی چگونه می باشد؟

www.ketab.ir